

КРАСНИЦЬКА Анжела Віталіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри ділової української
та іноземних мов навчально-наукового
інституту права та психології,
Національна академія внутрішніх
справ (м. Київ, Україна)

КОМУНІКАТИВНО-РАЦІОНАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Офіційно-ділову комунікацію забезпечує офіційно-діловий стиль сучасної української літературної мови як засіб спілкування у сфері суспільної діяльності та один із найдавніших стилів. Для реалізації інформативної, імперативної (наказ), волюнтативної (вплив) функцій мови використовується офіційно-діловий стиль як “сукупність мовних засобів, що задовольняють сферу офіційно-ділових стосунків, яка виникає між органами влади і населенням, між установами, організаціями, підприємствами, фірмами, між установами і приватними особами, між членами суспільства в різних сферах їх правової та господарської діяльності” [1, с. 137].

Для офіційно-ділових паперів властива низка комунікативно-раціональних властивостей (ознак).

У частині 1 статті 35 Закону України “Про правотворчу діяльність” (2023) зазначено, що “Для формулювання норм права у нормативно-правових актах використовується офіційно-діловий стиль, для якого характерні нейтральність і стриманість, відсутність емоційної, експресивної, розмовної лексики та індивідуальних авторських рис” [2].

Аналізуючи властивості офіційно-ділового стилю, Тихоненко О. В. вказує на те, що “Цей різновид мовлення передбачає попереднє продумування, монологічний характер викладу, прагнення до логічної впорядкованості тексту, а також передачі думок лише традиційними мовними засобами – суворо нормативність і реалізацію саме книжної лексики” [3, с. 91]. Дослідниця Бортун К. О. цілком слушно зазначає, що “Класифікаційно-кваліфікаційними ознаками офіційно-ділового стилю є офіційність, логічна послідовність, завершеність, ясність, стислість і відсутність емоційного забарвлення” [4, с. 180].

Вважаємо за доцільне виділити загальні та мовностилістичні комунікативно-раціональні властивості, якими характеризується офіційно-діловий стиль.

Офіційно-діловому стилю притаманна низка загальних комунікативно-раціональних властивостей:

офіційний характер (офіційність) – виявляється в тому, що документ складається посадовою особою конкретного органу держави або відповідними органами згідно з їх формально визначеною компетенцією та належним чином оформлюється; офіційність підкреслюється також виготовленням документів на

спеціальних стандартних бланках, які уніфікують їх складання;

директивність, яка притаманна законодавчому підстилю – виявляється в тому, що формулювання у тексті законодавчого акта мають обов'язковий, владний, вольовий характер з чіткими розпорядженнями;

чітка логічність і послідовність – реалізується за допомогою причиново-наслідкових зв'язків у межах одного речення чи в повному тексті; виявляється у зв'язності компонентів тексту, оскільки кожна наступна думка (вислів) виходить з попередньої та є підкресленням наступності або черговості подій або явищ; виявляється у змістовій завершеності тексту;

максимальна зрозумілість (ясність) і доступність – текст документа за формою викладу повинен бути нескладним і доступним для сприймання, простим і зрозумілим за своїм змістом. Вимога зрозумілості (ясності) й доступності мови юридичних документів для адресатів, на яких вона поширює свою дію, є однією з найважливіших вимог. Лише при абсолютній ясності мови тексту суб'єкт права може нести юридичну відповідальність;

імперативність – форма вираження конкретних владних приписів (наказів), вимог; обов'язковість, наказовість;

максимальна точність – точність мови тексту документа є найважливішою передумовою однозначного розуміння, тлумачення і виконання правових приписів, адже неточна передача думки укладача може призвести до двозначності розуміння й довільного тлумачення; точність викладу фактів. “До засобів досягнення точності мови юридичних документів слід віднести дотримання правил сучасної української літературної мови, вживання чітких дефініцій юридичних термінів, єдність термінології, дотримання вимог, що висуваються до структури документа, логічна послідовність викладу думки правотворця чи правозастосувача, завершеність думки” [1, с. 113]. Висока точність документів передбачає повторюваність окремих слів, словосполучень, термінів і терміносполучень, кліше, назв установ, організацій, фірм, прізвищ, щоб не можна було тлумачити текст усупереч змісту, закладеному автором документа;

лаконічність (стислість) викладу інформації – виявляється у прагненні до економії мовних засобів; є поєднанням максимальної стислості, чіткості викладення тексту, простоти мови і стилю; мовні засоби необхідно вживати максимально доречно і стисло, без надмірної і непотрібної інформації. Чим стисліше й компактніше викладений документ, тим краще сприймається його зміст;

повнота викладу інформації – передбачає, що текст документа повинен містити всю необхідну інформацію, та бути інформаційно повним, адже недостатність інформації може викликати необхідність запиту додаткових відомостей;

максимальна простота – передбачає відсутність у тексті документа громіздких конструкцій, великої кількості дієприкметникових зворотів;

об'єктивність викладу – передбачає наявність достовірних і правильно зафіксованих відомостей про події, явища, дії, стан; наведені в документі цифри, факти, дати, прізвища потрібно старанно перевіряти;

нейтральний стиль викладу (стилістична нейтральність) – вимога нейтральності виявляється у відсутності ставлення до об'єктивної дійсності та змістовної інформації, і тому виявлення особистих почуттів і використання засобів образності є нетиповим; у вживанні нейтральної лексики та слів у прямих значеннях, у використанні рівного, стриманого, спокійного тону. Нейтральний стиль викладу свідчить про ділові взаємовідносини між законодавцем і гілками влади та громадянами держави, підкреслює їх неособистий характер;

високий рівень стандартизації – полягає в тому, що відображаючи типові ситуації сфери ділових стосунків і формально-змістову однотипність документів, стандартизація сприяє економії місця і часу під час оформлення документа; *стандартність форми документа* – стандартне розташування матеріалу у тексті документа. Незважаючи на індивідуальний характер, усі документи мають багато однакових рис: кожен складається з трьох частин (вступної, констатуючої/описово-мотивувальної, резолютивної/завершальної); цим частинам притаманні одні й ті ж реквізити; характер їх викладу одноманітний; *стандартність формулювань* – допомагає точному, однозначному й стислому вираженню думки; виявляється у формалізованості та однотипності словосполучень/фраз, використанні однакових лексичних і граматичних засобів, які викладаються словами, словосполученнями, юридичними кліше, синтаксичними конструкціями, що багаторазово повторюються.

безособовість викладу тексту – зокрема, безособовість викладу тексту законодавчого акта виявляється в тому, що з формулювань закону неможливо визначити, від кого походять відповідні приписи, адже мова законодавчого акта абстрагується від індивідуальних мовних особливостей укладачів правових актів, уникає чогось конкретного, особистісного. “Законодавчому різновиду ОДС властива безособовість викладу інформації, оскільки головна дійова особа – мовець – організація громадянського суспільства (держава). Отже, висловлення у формі закону декларується від імені абстрактної одиниці” [5, с. 21];

структурованість тексту (стабільна композиція тексту) – передбачає обов'язкову зовнішню структуру: преамбули, заголовки, поділ тексту на розділи, глави, абзаци, пункти, підпункти, статті, частини статей. Цілісність системної структури передбачає упорядкованість її частин, їх неподільність, обґрунтованість і повноту;

наявність формальних атрибутів – реквізитів, без яких документ не може набути юридичної сили: наменування документа, підпис, дата, гриф погодження, гриф затвердження тощо;

сміслова завершеність думки укладача документа.

До мовностилістичних комунікативно-раціональних властивостей офіційно-ділового стилю необхідно віднести: широке використання суспільно-політичної, юридичної, дипломатичної, військової, адміністративно-канцелярської термінології та юридичних кліше; повторюваність обов'язкових стандартних висловів, стійких мовних зворотів; відсутність розмовно-просторічної, емоційно-експресивної, професійної, жаргонної, діалектної, арготичної лексики; широке

застосування віддієслівних іменників та іменників, що позначають назви людей за ознакою, зумовленою певною дією/відносинами; мінімальне застосування іменників із суфіксами суб'єктивної оцінки; використання номенклатурних найменувань; використання безособових, наказових форм дієслова, імперативних положень, яким притаманна категорично виражена повинність; наявність дієслів теперішнього часу; використання конструкцій з розщепленим присудком; тенденція до використання складних речень та однорідних членів речення, які виконують функцію уточнення; чіткий поділ тексту на пункти, підпункти, параграфи, абзаци; наявність дефініцій у законодавчих актах.

Таким чином, офіційно-діловий стиль, забезпечуючи офіційність, логічну послідовність, стилістичну нейтральність, точність, зрозумілість, повноту, чіткість, об'єктивність викладу інформації, буде відповідати своїй інформаційній, регулятивній або охоронній природі.

Список використаних джерел

1. Красницька А. В. Юридичні документи : техніка складання, оформлення та редагування : посібник. 2-е вид., доп. і переробл. Київ : Парламент. вид-во, 2006. 528 с.
2. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023, № 93, ст. 364. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-IX#Text>
3. Тихоненко О. В. Становлення норм офіційно-ділового стилю української мови у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук. Харків. 2011. 237 с.
4. Бортун К. О. Структурно-семантичні типи та функції імперативних висловлень у публіцистичному і офіційно-діловому стилях : дис. ... канд. філол. наук. Вінниця, 2018. 214 с.
5. Максименко О. В., Царьова І. В. Сучасні вимоги до складання та оформлення документів: метод. рек. Дніпро : ДДУВС, 2024. 76 с.